

Проф. Славия Бърлиева за митовете и истината около азбуката и Светите братя

На 27 юли отдаваме почит на Св. св. Кирил и Методий и техните ученици Светите Ангеларий, Горазд, Сава, Наум Преславски и Климент Охридски

ВЕНЦИ МИЦОВ |

Проф. Бърлиева, 27 юли е един кирилometодиевски празник, който обикновено преминава незабелязано след шумното честване на 24-ти май – двойният празник на Свети Седмочисленици и Успението на св. Климент Охридски. По-малко значим ли е той?

Това е ден за почит към първоучителите, седемте светители: Константин-Кирил и Методий и петимата техни известни по име ученици Климент Охридски, Наум Охридски, Горазд, Ангеларий и Сава — именно тези, които поставят началото на славянската книжовност. В нашия църковен календар този ден е отбелязан за дата 27-и юли, заедно с паметта на св. Пантелеймон и Успението на св. Климент Охридски.

Всъщност, вие виждате - в момента се намираме в едно помещение, което сме направили, така да се каже, като един кабинет, в който подготвяме виртуалния клъстер „Кирилометодикон“ в рамките на проекта „Наследство БГ“ – центъра за върхови постижения „Наследство БГ“. Нашата задача в този огромен инфраструктурен проект е да създадем виртуален клъстер „Кирилометодикон“, който има амбицията да обхване в структуриран вид знанията, които имаме по кирилометодиевистика.

Ние получихме голям шанс с включването си в този проект. Разбира се, заради общия спад на интереса към хуманитаристиката от страна на държавата ние страдаме от липса на хора, Академията е силно притеснена по отношение на финансирането. И именно заради това тези средства през проектите са глътка въздух. Но за съжаление ние вече изпуснахме едно поколение.

В едно Ваше интервю от 2019-а казвате, че в момента в цяла Европа в катедрите по славистика малките славянски езици се закриват една по една за сметка на руските.

Какво да ви кажа. То е естествено. Една голяма държава, която предоставя огромни възможности за бизнес. С големи културни традиции, това не можем да оспорим. Затова е естествено да приемем, че най-големият интерес на студентите е към този език, защото, както знаете, цяла Европа е залята от заможни руски граждани, които купуват имоти, пътуват, търсят хора за обучение на своите деца, обслужващ персонал и т.н. Руските фирми пък търсят контакти, търсят посредници. Това е от една страна. Но и преди да се възпламени този силен интерес, при нас беше много добре развита системата на лекторатите – главно заради катедрите по палеославистика. Този интерес постепенно избледня, а и нашата държава правеше много малко неща, на практика не правеше нищо, за да се подклажда интерес. Налагаше се оттук да пращаме например дискове с български филми, защото в министерство на образованието нямаше кой да изпрати материали за онагледяване. Завиждахме на лекторите от Словения, Словакия – при тях такъв проблем нямаше. В някакъв момент се пръкнаха и безкрайни лекторати по „македонски език“. Там „морковът“ беше друг – дълги специализации на брега на Охридското езеро, финансирани от държавата.

Едва ли ние трябваше да правим чак такова нещо, но можеше да има един добър подход. Например в Атина нашият лектор организира конкурси всяка година около 24-ти май. Даваха се награди на тези студенти, които са направили добър текст. И той се мъчеше да ги изпрати в България за няколко дни. И това веднъж успя и дотам.

Последната Ви книга се нарича „Кирилометодиевски мотиви в латинската и гръцката книжнина“.

Тази книга всъщност е опит да се систематизират всички тези мотиви, които се срещат в кирилометодиевските извори. Като се започне от мотива за „национализирането“ на фигурите на равноапостолите. В най-ранните източници те са славянски просветители, след което започва една българизация на култа.

Много често се интерпретира мотива за мощите. Както знаете, мощите винаги са в основата на култа. Изследва се и как делото на Кирил и Методий е свързано с покръстването.

Всичко това аз съм събрала в тази книга.

Един цитат на Владимир Путин: „Днес в Русия е празник. Денят на славянската писменост. А писмеността дойде у нас от македонската земя“. Бихте ли го коментирали?

Аз вече коментирах още преди 2 години, когато той го каза това. И тогава беше много смешно, защото в добавка тук се появи небезизвестният голям шахматист Анатолий Карпов, който пееше същата песен.

Който, да напомним, е част от партията на Путин – „Единна Русия“.

Да, така е. Тогава аз бях поканена в една голяма телевизия и там надълго и нашироко с помощта на видео стена обяснихме, надявам се добре, как е създадена кирилицата и на каква основа. Разбира се, казаното от Путин беше една провокация, която се повтаря всяка година на 24-ти май.

Преди 2 години тук долетя едно ято руски парламентаристи (изкушавам се да кажа „съветски парламентаристи“, защото точно така се държаха), които ни обясниха, че спасяват Кирило-Методиевата идея и православие с един поход от Владивосток до Аляска. Тогава изслушахме един ред глупости и аз демонстративно станах и си тръгнах от събитието, защото то наистина беше голяма провокация. Сега видяхме ново възраждане на тази крилата мисъл на Путин, този път поднесена на македонската общественост от посланичката на Русия в Република Северна Македония. Тукашната посланичка пък по съвсем различен начин поднесе поздравления за празника. Явно имат, така да се каже, гъвкава дипломация, която върти лопатата според мястото. Това е ужасно дразнещо, но аз смятам, че вината си е наша. Защото ние нямаме единна политика, която да разяснява и обяснява същността на Кирило-Методиевото наследство. Всички знаят за Кирил и Методий, някои знаят нещо за азбуката, но на празника му липсва това дълбоко осмисляне, което го е имало през Възраждането, когато този празник е бил инструмент за единение, за въздигане и концентрация на самосъзнание — ние го изоставихме. Да вземем например глаголицата. Тя не е направена специално за българите, но е създадена въз основа на солунския славянски диалект, който всъщност е един източнобългарски рупски говор, и това е безспорно доказано с научни доказателства.

Хващам се за последните Ви думи. В историята често митовите са по-популярни от безспорните научни доказателства. Кои са най-големите и най-нелепи митове относно кирилицата и глаголицата?

О, сещам се за много. Кирилометодиевистиката поначало е пълна с митове, както и всяка подобна научноизследователска дисциплина, която се занимава с епоха, в която невинаги историческите източници са само документални. Затова смятам, че ние трябва да се върнем към девиза на Еразъм Ротердамски, че най-важното са изворите. „Назад към изворите“ е казал той.

Когато става въпрос за извори, трябва да кажа, че най-старите документални такива са латинските. И те дават ясно доказателство, че цялата история е съществувала, тя не е измислена. В тези източници може да се проследи отношението на папството към мисията на славянските апостоли. Тяхното отношение към папството например.

Имаме един източник, който не е много познат тук на нашата публика. В един кодекс, който се нарича „Книга на побратимените монаси“ на един манастир, който се намира на остров Райхенау на Боденското езеро, са записани имена, които са всъщност имената на Методий и неговите следовници, които са го придружавали в неговите пътувания. Също така там, между имената на починалите братя, е записано и името на Кирил, което ни доказва, че записът е направен след 869 година.

Други данни черпим от папските хроники. Там например можем да прочетем, че някой си философ намерил мощите на Климент Римски в Херсон и ги взел със себе си в Моравия. По-късно ги върнал в Рим, където бил посрещнат с почести от папата, а после починал там. Методий се върнал в Моравия и продължил общото дело – налагането на един народен език в богослужението и създаването на една „национална“ църква. Извикан в Рим, той успява да защити идеята, че „всеки

дух“ трябва да слави Господа на своя език. Вече ръкоположен за архиепископ на Панония, той понесе тежки гонения от баварския клир, а след кончината му неговите ученици са изгонени от Великоморавия и идват в България, където са приети от един просветен владетел и успяват да разгърнат своята дейност и да създадат основата на третата европейска книжовна култура – славянската.

Впрочем, ние знаем, че почитта към Кирил и Методий е характерна не само за нас, а и за западните славяни.

Там наблюдаваме един хиатус спрямо почитта към равноапостолите. Тоест – след изгонването им няма следи от конкретен култ към тях. И доказателство към това, че има прекъсване спрямо този култ е, че по времето на управлението на император Карл IV Люксембург, първо чешки крал, а после и император на Свещената римска империя, се налага празникът на равноапостолите да бъде въведен с официален декрет – това се случва през 1349 година. И докато при нас Кирил и Методий са обект на култ много по-рано във времето, в Чехия този култ се налага от краля с цел да бъде подкрепено славянското самосъзнание на неговите поданици.

В рамките на 44-то НС по почина на групата на така наречените Обединени патриоти името на празника 24-ти май бе предложено да стане „Ден на българската писменост, просвета и култура“.

Това е една сага, с която не се гордея, защото ни отне няколко седмици в прения за нещо, което едва ли беше толкова важно. Но така или иначе по повод записването на празника в Кодекса на труда трябваше името. И те (ОП) решиха, че ще махнат „славянската писменост“, за да си остане нашата българска. Това беше изключителна глупост, защото показва едно истинско късогледство. Впрочем, точно етикетът „славянска писменост“ прави нашия принос в Европа общоевропейски. Тогава Кирило-Методиевският научен център взе решение, че не бива да се отказваме от този етикет. Институтът за български език и Софийският университет също подкрепиха тази теза. На практика с това решение ние щяхме, образно казано, да се затворим в собствената си градинка, вместо да останем на признатото ни място в европейския парк.

Моят принос бе, че предложих термина: славянската книжовност. Защото ние сме дали на славяните азбуката и първите паметници на славянската книжовност, надградени след това от славянските народи.

Проф. д-р Славия Бърлиева е водещ изследовател в Центъра за върхови постижения „Наследство БГ“. Той се изгражда и развива по проект BG05M2OP001-1.001-0001 „Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020, приоритетна ос 1 „Научни изследвания и технологично развитие“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР)“. В проекта участват 12 партньори, един от които е Кирило-Методиевският научен център към БАН. Повече за проекта и за постигнатите до момента резултати от научните изследвания са достъпни на адрес <http://www.nasledstvo.bg/>.